

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Укладач Яковлева С.Д.

РОБОТА ВЧИТЕЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ

Методичні вказівки і рекомендації

для здобувачів другого (магістерського рівня) вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта, спеціалізації 016.02
Олігофренопедагогіка

Івано-Франківськ, 2023

Затверджена Вченою радою ХДУ
Протокол № 9 від 27.03. 2023р.

Погоджено НМР ХДУ
Протокол № 5 від 23.03. 2023р.

Схвалено НМР педагогічного факультету
Протокол № 6 від 17 лютого 2023 р.
Голова НМР факультету доцент І.М. Цюпак.

Розглянута на засіданні кафедри спеціальної освіти
Протокол № 6 від 17 січня 2023 р.
Завідувач кафедри доцентка Кабельнікова Н.В.

Рецензенти:

Михальська С.А. – докторка психологічних наук, професорка, завідувачка кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Кам'янець Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Казаннікова О.В. - кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти ХДУ

Яковлева С.Д.

Методичні вказівки і рекомендації до практичних занять з вибіркової компоненти циклу професійної підготовки “Робота вчителя інклюзивного класу” для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта спеціалізації 016.02 Олігофренопедагогіка : Івано-Франківськ, 2023.

У навчальному виданні викладено методичні рекомендації щодо виконання різних видів навчальної роботи з вибіркової компоненти циклу професійної підготовки «Робота вчителя інклюзивного класу». Навчальне видання містить дидактичний матеріал для виконання практичних робіт, питання до модульного контролю та підсумкового заліку, словник основних термінів, список базової, додаткової літератури та інтернет джерел.

Може бути рекомендований в першу чергу для здобувачів дефектологічних спеціальностей, вчителям та вихователям спеціальних загальноосвітніх закладів, закладів інтегрованої та інклюзивної освіти

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка.....	4
2. Зміст дисциплін.....	7
3. Методичні рекомендації для проведення практичних занять.....	10

Модуль 1. Загальні закономірності психічного дизонтогенезу. Особливості роботи вчителя з дітьми з порушеннями розумового розвитку та емоційно-вольової сфери в умовах інклюзивного простору

<i>Практична робота № 1.</i> Основні причини і види психофізичних відхилень у дітей.....	11
<i>Практична робота № 2.</i> Особливості роботи вчителя з дітьми з труднощами у навчанні (ЗПР).....	13
<i>Практична робота № 3.</i> Особливості навчання дітей з порушеннями розумового розвитку (ПРР).....	14
<i>Практична робота № 4.</i> Особливості організації дітей з емоційно-вольовими порушеннями	15

Модуль 2 . Особливості навчання та виховання дітей з порушенням сенсорних систем та опорно-рухового апарату в умовах інклюзивного простору

<i>Практична робота № 5</i> Особливості навчання дітей з порушенням функції зору.....	17
<i>Практична робота № 6.</i> Особливості навчання дітей з порушенням функції слуху.....	19
<i>Практична робота № 7.</i> Особливості організації навчання дітей з порушеннями мовлення.....	20
<i>Практична робота № 8.</i> Особливості організації навчання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.....	22
4. Контрольні питання для підготовки до заліку.....	23
5. Рекомендована література.....	25

Додаток

Додаток Тезаурус.....	32
-----------------------	----

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма вивчення вибіркової компоненти циклу професійної підготовки «Робота вчителя інклюзивного класу» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка» підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта спеціалізації 016.02 Олігофренопедагогіка. Предметом вивчення навчальної дисципліни є підготовка фахівців до корекційно-педагогічної роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби в умовах інклюзивного середовища. Зазначена вибіркова компонента пов'язана із вивченням наук психологічного та педагогічного циклів, а також із дисциплінами, що розкривають суть та специфіку корекційного навчання осіб із особливими освітніми потребами різних нозологічних форм.

Мета та завдання дисципліни:

Мета дисципліни – ознайомити здобувачів освіти з засобами психолого-педагогічного супроводу та корекційно-виховної роботи дітей з порушеннями різних нозологічних форм.

Завдання:

Пізнавальні: – ознайомити студентів із провідними концептуальними ідеями та підходами до організації психолого-педагогічної допомоги дітям з порушеннями психофізичного розвитку;

– розглянути питання впливу навколишнього середовища, створення умов, що дозволяють використовувати потенційні можливості дітей з різними нозологічними формами порушень.

Методичні: сформувати здатність організовувати комплексну психолого-педагогічну допомогу дітям порушеннями психофізичного розвитку; застосовувати методи діагностики щодо стану сформованості психічного розвитку, поведінки цих дітей та систему спеціальних методів і засобів корекційного втручання, що полегшують формування вищих психічних функцій.

Практичні: сформувати практичні навички проведення кваліфікованого психолого-педагогічного обстеження з метою визначення стану сформованості психічних функцій дітей із різними нозологічними формами; визначати основні завдання психолого-педагогічної допомоги цим дітям; створювати спеціальне розвиваюче середовище як засіб активізації формування їх психофізичного розвитку та соціалізації в умовах інклюзивного простору.

Програмні компетентності та результати навчання

Після успішного завершення дисципліни здобувач формуватиме наступні програмні компетентності та результати навчання:

Інтегральна компетентність Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі спеціальної освіти, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог до професійної, навчальної або дослідницької діяльності

ЗК 6. Вміння виявляти, ставити, обґрунтовано вирішувати проблеми в галузі спеціальної освіти, спроможність забезпечувати їх оцінювання і прогнозування шляхів ефективного розв'язання.

ЗК 7. Здатність до ділового спілкування з фахівцями та експертами різного рівня інших галузей знань.

ЗК 8. Здатність до колективних дій та організації взаємодії в колективі.

ЗК 11. Здатність виконувати професійну діяльність у відповідності до стандартів якості, вміння управляти комплексними діями або проектами.

ФК 4. *Корекційно-розвиткова* (здатність виконувати корекційну освітню роботу з профілактики, подолання вад психофізичного розвитку дітей з порушеннями інтелекту, мовлення в освітньому, реабілітаційному процесі незалежно від типу закладу і форми організації освітньої діяльності розвитку дитини).

ФК 5. *Функціонально-поведінкова* (здатність до виконання професійно-функціональних обов'язків вчителя-дефектолога в різних типах закладів, підвищення фахової компетентності, уміння дотримуватися норм професійного етикету)

ФК 6. *Орієнтаційно-прогностична* (впроваджувати в корекційно-освітній процес компетентнісний та особистісно зорієнтований підходи щодо оцінювання індивідуальних навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами).

ФК 7. *Проектуальна* (здатність розробляти, адаптувати та впроваджувати освітні програми та навчальні матеріали, які забезпечують індивідуальний та диференційований підхід щодо осіб з особливими освітніми потребами залежно від їх етіології та патогенезу).

ФК 8. *Організаційна* (здатність здійснювати корекційно-розвитковий процес з урахуванням індивідуальних психічних, фізичних, вікових особливостей осіб з порушеннями розвитку (мовлення, слуху, зору, інтелекту, опорно-рухового апарату тощо) у закладах дошкільної і загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням, спеціальних школах, реабілітаційних установах тощо).

ФК 9. *Інформаційно-аналітична* (здатність до застосування знань основних принципів, правил, прийомів і форм педагогічної комунікації; вміння використовувати різноманітні інформаційні джерела та способи отримання інформації у професійних цілях, продумано й виважено будувати процес корекційно-педагогічного спілкування).

ФК 11. *Технологічна* (вміння враховувати та за потреби – впроваджувати у практику роботи закладів спеціальної освіти результати досліджень у галузі корекційної психопедагогіки та логопедії).

ФК 12. Діагностико-прогностична (здатність здійснювати діагностику стану психофізичного розвитку дитини з особливими освітніми потребами та передбачати результати корекційно-розвиткової роботи).

Програмні результати навчання:

ПРН 3. Розробляти та впроваджувати інноваційні методики і технології корекційно-розвивальної роботи з особами з особливими освітніми потребами, генерувати нові ідеї для удосконалення навчання, виховання, розвитку та соціалізації цих осіб.

ПРН 4. Добирати та застосовувати ефективні методики комплексного оцінювання розвитку дітей, рефлексувати та критично аналізувати достовірність одержаних результатів оцінювання, визначати на основі їх інтерпретації особливі освітні потреби дітей та рівень освітньої підтримки.

ПРН 5. Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) відповідно до рівня функціонування, обмеження життєдіяльності та розвитку дитини з особливими освітніми потребами, забезпечувати ефективність власних дій.

ПРН 6. Встановлювати ефективну взаємодію з батьками, колегами, фахівцями, різними соціальними інституціями з метою забезпечення якості спеціальної та інклюзивної освіти на засадах партнерства.

ПРН 8. Приймати ефективні рішення з питань спеціальної та інклюзивної освіти, у тому числі у складних і непередбачуваних умовах; прогнозувати їх розвиток; визначати фактори, що впливають на досягнення поставлених цілей, зокрема, вимоги споживачів; аналізувати і порівнювати альтернативи; оцінювати ризики та імовірні наслідки рішень.

ПРН 11. Здійснювати управління складною діяльністю у сфері спеціальної та інклюзивної освіти та у ширших контекстах, розробляти плани і заходи з їх реалізації, забезпечувати якість освіти, оцінювати ефективність і результативність діяльності.

ПРН 12. Організовувати та здійснювати методичний супровід процесу навчання, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах спеціальних закладів освіти та інклюзивного освітнього середовища.
(літ.88)

Схема курсу

Тема	Форма навчального заняття, кількість годин		
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Загальні закономірності психічного дизонтогенезу. Робота вчителя з дітьми з порушенням розумового розвитку та емоційно-вольової сфери в умовах інклюзивного простору			
Тема 1.1. Основні причини і види психофізичних відхилень у дітей.	2	2	7

Тема 1.2. Особливості роботи вчителя з дітьми з затримкою психічного розвитку (ЗПР).	2	2	8
Тема 1.3. Особливості навчання дітей з порушенням розумового розвитку (ПРР).	2	2	7
Тема 1.4 Особливості організації дітей з порушеннями емоційно-вольової сфери.	2	2	8
Змістовий модуль 2. Особливості навчання та виховання дітей з порушенням сенсорних систем та опорно-рухового апарату в умовах інклюзивного простору			
Тема 2.1. Особливості навчання дітей з порушенням функції зору.	2	2	7
Тема 2.2. Особливості навчання дітей з порушенням слуху.	2		7
Тема 2.3. Особливості організації навчання дітей з порушеннями мовлення.	2	2	8
Тема 2.4. Особливості організації навчання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.	2	2	8
Разом 3 кредити/90 годин	16 годин	14 годин	60 годин

2. Інформаційний обсяг освітньої компоненти та програма курсу
Змістовий модуль 1. Загальні закономірності психічного дизонтогенезу. Робота вчителя з дітьми з порушенням розумового розвитку та емоційно-вольової сфери в умовах інклюзивного простору

Лекція 1. Основні причини і види психофізичних відхилень у дітей.

Поняття «діти з порушенням психофізичного розвитку». Причини порушеного розвитку: ендогенні та екзогенні. Нейрофізіологічні основи порушень розвитку. Аномальний розвиток та науковці про його загальну концепцію. Л.С.Виготський та його теорія щодо порушеного розвитку дітей. Класифікація порушеного розвитку. Л.С.Виготський про первинний дефект та вторинні відхилення у розвитку. Поняття дизонтогенезу та групи дітей з порушеннями.

Лекція 2. Особливості роботи вчителя з дітьми з проблемами у навчанні (діти з ЗПР).

Визначення поняття «затримка психічного розвитку» та «ММД» (мінімальна мозкова дисфункція). Форми ЗПР (діти з труднощами у навчанні) та їх характеристика. Особливості перебігу кожної форми. Стан пізнавальної діяльності дітей з ЗПР: стан розвитку уваги, сприйняття, пам'яті, мислення, мовленнєвої діяльності. Основні завдання корекційного навчання дітей з ЗПР. Корекційні завдання та прийоми, форми організації, види корекційного втручання.

Лекція 3. Особливості навчання дітей з порушенням розумового розвитку (ПРР).

Визначення поняття «порушення розумового розвитку». Причини порушень розумового розвитку та прояви порушень. Поняття «олігофренія» та «деменція». Класифікація розумової відсталості за Міжнародною класифікацією хвороб 10-го перегляду. Ступені розумової відсталості. Характеристика особливостей пізнавальної діяльності дітей з ПРР та прийоми її корекції. Корекція вищих психічних функцій та психічних процесів в дітей з ПРР.

Лекція 4. Особливості організації дітей з порушенням емоційно-вольової сфери.

Порушення емоційно-вольової сфери. Особливості проявів порушень емоційно-вольової сфери. Причини виникнення порушень емоційно-вольової сфери. Недорозвиток емоційно-вольової сфери внаслідок недостатньо регулюючої функції кори головного мозку: гіперактивність с дефіцитом уваги, мінімальна мозкова дисфункція, гіперкінетичні розлади. Основні прояви порушень. Критерій синдрому гіперактивності с дефіцитом уваги, його прояви. Поняття «гіперактивність», «гіперімпульсивність». Психолого-педагогічна характеристика дітей з гіперактивністю. Напрямки корекційної роботи з дітьми, які мають порушення емоційно-вольової сфери. Корекційні прийоми під час роботи з дітьми, які мають порушення емоційно-вольової сфери. Корекційні прийоми роботи з дітьми з аутичним спектром проявів.

Змістовий модуль 2. Особливості навчання та виховання дітей з порушенням сенсорних систем та опорно-рухового апарату в умовах інклюзивного простору

Лекція 5. Особливості навчання дітей з порушенням функції зору.

Розлади зорового аналізатора та важливість його для життєдіяльності. Поняття «сліпота» та «слабозорість». Гострота зору. Причини виникнення зорових порушень та їх наслідки. Пізнавальна діяльність дітей з порушенням зору. Причини шкільної неуспішності дітей з порушенням зору. Корекційна робота з дітьми, які мають порушення зору. Сприймання при різних захворюваннях очей та корекційні прийоми з їх подолання та корекції.

Лекція 6. Особливості навчання дітей з порушенням слуху.

Складність порушення слухової функції. Поняття «глухота», «туговухість», «пізнооглухлість». Причини порушення слухової функції.

Вплив порушень слуху на психічних розвиток дитини. Пізнавальна діяльність дітей з слуховою сенсорною деривацією. Специфічні помилки під час навчання дітей з порушеним слухом. Корекційні прийоми, які використовуються педагогом загальноосвітнього навчального закладу для спілкування та корекції порушень слуху.

Лекція 7. Особливості організації навчання дітей з порушеннями мовлення.

Загальні відомості про порушення мовлення. Умови, які необхідні для формування мовленнєвої діяльності. Основні причини порушення сформованості мовлення. Порушення зовнішнього оформлення вимовної сторони мовлення. Порушення тембру голосу та звуковимови. Характеристика темпо-ритмічної сторони мовлення. Групи дітей з заїкуванням. Прояви мовленнєвих порушень. Системні порушення мовлення. Корекційна робота з дітьми з мовленнєвими порушеннями.

Лекція 8. Особливості організації навчання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

Сутність поняття «дитячий церебральний параліч». Ендогенні та екзогенні причини захворювання. Наслідки патологічного розвитку. Характеристика фізичного та психічного розвитку дітей з ДЦП. Вплив рухових порушень на розвиток пізнавальної функції. Вторинні порушення, які зустрічаються при ДЦП: порушення мовлення, слуху, зору, перцептивних функцій та емоційно-вольової сфери. Показники розвитку, які має враховувати педагог загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивною формою навчання. Корекційні прийоми під час роботи з дітьми з ДЦП.

Основні методичні матеріали курсу, необхідні для досягнення мети опанування зазначеної освітньої компоненти, розміщені на сайті KSU Online за покликанням: <https://ksuonline.kspu.edu/course/view.php?id=5175>

Високо цінується академічна доброчесність.

Форма підсумкового контролю успішності навчання диференційований **залік**.

Засоби діагностики успішності навчання усний, письмовий контроль.

Оцінювання здобувача на заліку проводиться відповідно до Положення про «Порядок оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в Херсонському державному університеті» (літ. 16)

Критерії оцінювання виконання завдань практичного заняття, завдань модульної самостійно роботи, написання контрольної роботи, відповіді під час семестрового (підсумкового) контролю у формі диференційованого заліку

Рівень виконання	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
Високий	Відповідь характеризується повнотою, глибокими, системними знаннями, вільним використанням термінології з наведенням прикладів та розкриттям теоретичних та методичних засад діагностики або корекції порушення психічного або (та) фізичного розвитку. Під час викладення матеріалу студент використовує знання із суміжних дисциплін. Рівень відповіді - творчий.
Достатній	Відповідь характеризується повнотою засвоєння теоретичного матеріалу. Знання студента є достатніми для розкриття питання, він вільно користується термінологією, може розкрити методичні засади подолання порушення психічного або (та) фізичного розвитку. Допущені огріхи та помилки виправляє самостійно. Рівень відповіді – продуктивний.
Середній	Відповідь характеризується повнотою засвоєння теоретичного матеріалу. Студент відтворює основний матеріал за поданою викладачем схемою, засвоєні знання не може самостійно пов'язати із практичною діяльністю. Рівень відповіді - репродуктивний
Низький	Відповідь характеризується фрагментарністю, неповнотою засвоєння теоретичного матеріалу. Викладення матеріалу відбувається з численними огріхами та порушенням логіки, на репродуктивному рівні. Або: відповідь відсутня.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Загальні закономірності психічного дизонтогенезу. Робота вчителя з дітьми з порушенням розумового розвитку та емоційно-вольової сфери в умовах інклюзивного простору

ТЕМА 1. ЛЕКЦІЯ. ОСНОВНІ ПРИЧИНИ І ВИДИ ПСИХОФІЗИЧНИХ ВІДХИЛЕНЬ У ДІТЕЙ

План

1. Причини порушення психофізичного розвитку
2. Класифікація Б.П.Пузанова

3. Типи дітей з порушенням розвитку

Анотація лекції

Поняття «діти з порушенням психофізичного розвитку» згідно класифікації поділяються на 9 груп. Причинами є екзогенні та ендогенні впливи, що спричиняють порушення психофізичного розвитку. Нейрофізіологічні основи порушень розвитку полягають у мозковій структурі порушень в дітей з різними нозологічними формами. Вчені дефектологи та психологи, які вивчали і вивчають порушення, говорять про загальну концепцію аномального розвитку, тобто всі діти розвиваються за одними і тими самими принципами, але діти з порушеним розвитком відрізняються проблемами у мозковій структурі. В той же час необхідно використовувати ті збережені процеси, які дозволяють провести корекційну роботу щодо розвитку проблемних зон. Великий внесок у розуміння питання порушеного розвитку у дітей був внесений у науку Л.С.Виготським, який створив теорію первинного дефекту та віддалених, вторинних порушень. Існує багато класифікацій порушеного розвитку. Серед них категорії дітей з порушеним дизонтогенезом, категорії дітей з порушеним психічним та фізичним розвитком, категорії дітей з сенсорними та мовленнєвими порушеннями, з порушеннями поведінки та емоційно-вольової сфери. Первинний дефект розвитку та вторинні порушення в кожній групі та кожній дитині проявляються по-різному, що вимагає індивідуального та диференційованого підходів. Найбільш вживаною у практичній діяльності є класифікація порушень за Б.П.Пузановим, в якій діти з порушеннями психофізичного розвитку поділяються на 6 груп. Кожен вид аномального розвитку, за Б.П. Пузановим характеризується системними проявами, в яких виділяються первинні вади розвитку та вторинні відхилення.

Практична робота № 1

Тема: Причини та види психофізичних відхилень

Контрольні питання:

1. Дати визначення поняття «порушення психічного розвитку».
2. Що таке «функціональна система» і яке її значення у формуванні психічного розвитку дитини?
3. Значення робіт Л.С. Виготського для розуміння порушеного розвитку дитини.
4. Причини порушень психічного та фізичного розвитку дітей.
5. Спадкові хвороби і їх наслідки у виникненні порушень психофізичного розвитку.
6. Класифікація порушеного розвитку за Б.П.Пузановим.
7. Категорії дітей з порушеннями у розвитку.
8. Поняття первинного дефекту та вторинних порушень.

Практично:

1. У вигляді таблиці показати причини порушень у розвитку.
2. Представити різні категорії дітей з порушеннями відповідно до класифікації Б.П.Пузанова.
3. У робочі зошити записати нові терміни з даної теми лекції.

Список рекомендованої літератури:

Основна: 1,6,7,8,9,17,22,24,36,37,43,47

Додаткова: 53,58.61,64,65,75.79

ТЕМА 2. ЛЕКЦІЯ. ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ ЗАТРИМКУ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

План:

1. Визначення поняття «затримка психічного розвитку» та її форми
2. Пізнавальна діяльність дітей із ЗПР.
3. Завдання корекційного навчання дітей із затримкою психічного розвитку
4. Корекційні прийоми навчання дітей із затримкою психічного розвитку

Анотація лекції

Затримка психічного розвитку (ЗПР) – порушення нормального темпу психічного розвитку, коли вищі психічні функції (пам'ять, увага, мислення, емоційно-вольова сфера) відстають у своєму розвитку від загальноприйнятих психологічних норм розвитку для дітей даного віку. ЗПР або труднощі у навчанні як психолого-педагогічний діагноз ставиться тільки в дошкільному та молодшому шкільному віці під час навчальної діяльності. Це той період, коли явно видно стан недорозвинення психічних функцій, які згодом мають нівелюватися до закінчення цього періоду. Якщо залишаються ознаки недорозвинення в дітей після початкового навчального періоду, то йдеться вже про порушення розумового розвитку, який потребує іншого корекційного підходу.

Затримка психічного розвитку є системним дефектом, і тому процес навчання і виховання повинен бути системним.

У спеціальній психологічній літературі виділяють чотири форми ЗПР:

- ЗПР конституційного походження;
- ЗПР соматогенного походження;
- ЗПР психогенного походження;
- ЗПР церебрально-органічного походження.

Діти із затримкою психічного розвитку або за останніми даними, діти з труднощами у навчанні, мають своєрідну пізнавальну

діяльність та своєрідність стану вищих психічних функцій: уваги, сприйняття, пам'яті, мислення, мовленнєвої діяльності.

Організація навчальної діяльності дітей із проблемами у навчанні в школі залежать від актуального розвитку дитини та її здатності до засвоєння шкільної програми, до позиціонування себе як учня. Діти з легкою затримкою психічного розвитку можуть подолати свої проблеми і увійти у загальноосвітній простір за умови допомоги з боку фахівців, які правильно спрямують корекційну індивідуальну допомогу цій дитині. Це стосується таких фахівців як корекційний педагог, соціальний психолог, вчитель та вихователь загальноосвітнього закладу.

Корекційні завдання розв'язуються безпосередньо як під час навчання, так і в позакласній діяльності дитини. на результати цієї роботи спрямовуються зусилля педагога, психолога, батьків.

Організація корекційної допомоги дітям даної категорії спрямована на розвиток в них уважності, досвіду практичної діяльності, формування навичок щодо самостійного оволодіння знаннями та вміння користуватись ними; активізувати роботу на уроках, підтримувати успіхи дитини і акцентувати на цьому увагу інших школярів для створення навколо цієї дитини атмосфери позитивного і дружнього до них ставлення й постійної підтримки; використовувати наочність і докладне пояснення нових, навіть не складних алгоритмів; використовувати поетапну інструкцію та узагальнення, поділяти завдання на складові, працювати над підвищенням мотивації щодо пізнавальної діяльності, постійно підтримувати і стимулювати дитину на предмет виконання завдань. На самостійне опрацювання можна зменшувати кількість завдань таким дітям.

Практична робота № 2

Тема: Діти з ЗПР

Контрольні питання:

1. Поняття «затримка психічного розвитку» або «діти з труднощами у навчанні».
2. Класифікації ЗПР.
3. Характеристика кожної форми ЗПР.
4. Пізнавальні процеси при ЗПР, їх характеристика.
5. Особливості мовлення дітей із ЗПР.
6. Напрями корекційної роботи з дітьми з ЗПР.
7. Основні завдання корекційного навчання дітей із ЗПР.
8. Корекційні прийоми навчання дітей з ЗПР.

Практично:

1. Занотувати нові терміни з даної теми.
2. У вигляді таблиці представити класифікацію дітей із ЗПР.

3. Визначити особливості розвитку та вищих психічних функцій кожної форми дітей даної категорії.
4. Представити корекційні методи роботи з дітьми з ЗПР відповідно до кожної форми.

Список рекомендованої літератури:

Основна: 5,8,14,17,24,31,32,33,38,39,41

Додаткова: 58,59,60,75

Тема 3. ЛЕКЦІЯ. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ

План:

1. Визначення поняття «порушення розумового розвитку»
2. Класифікація розумової відсталості.
3. Стан пізнавальних процесів та корекційна робота, спрямована на подолання дефектів

Анотація лекції

Порушення розумового розвитку – сукупність спадкових, вроджених (олігофренія) або рано набутих (деменція) стійких синдромів загального психічного відставання у розвитку, які проявляються в утрудненні соціальної адаптації головним чином через переважаючий інтелектуальний дефект. Серед чинників, які викликають порушення розумового розвитку переважають інфекційні захворювання матері, шкідливі звички, ускладнення, що виникають під час вагітності, пологові травми тощо. Однією з причин ураження виступають аномалії хромосомного набору, що підтверджує найвідоміший синдром Дауна. Порушення розумового розвитку поділяються на олігофренію та деменцію. Олігофренія - це вроджена патологія, а деменція є патологією набутою і формується після періоду мовленнєвого розвитку, після формування другої сигнальної системи. Порушення розумового розвитку класифікуються за Міжнародною класифікацією хвороб 10-го перегляду. Виділяють 3 ступені розумової відсталості: легкий ступінь (F70), помірний (F71), важкий (F72) і глибокий (F73). Пізнавальна діяльність дітей з порушенням розумового розвитку характеризується ступенем порушення. Розглядають первинний дефект та вторинні ускладнення, які він викликає. В залежності від важкості первинного дефекту ці ускладнення будуть різними. Особливості пізнавальної діяльності дітей з ППР будуть залежати від первинного дефекту, як і прийоми її корекції. Корекція вищих психічних функцій та психічних процесів в дітей з ППР спрямована на розвиток вищих психічних функцій, а саме: сприймання, уваги, уяви, мислення та мовлення. Особливого значення це набуває в умовах інклюзивного та диференційованого навчання.

Практична робота № 3

Тема: Особливості дітей з порушенням розумового розвитку

Контрольні питання:

1. Поняття «порушення розумового розвитку».
2. Види порушень розумового розвитку.
3. Причини виникнення порушеного розвитку.
4. Класифікація порушеного розвитку за Міжнародною класифікацією хвороб 10-го перегляду.
5. Первинний дефект та вторинні порушення за Л.С.Виготським.
6. Характеристика пізнавальної діяльності дітей з порушенням розумового розвитку.
7. Корекційні прийоми пізнавальної діяльності дітей даної категорії.
8. Особливості мовлення дітей з порушенням розумового розвитку.
9. Принципи корекції мовленнєвого розвитку дітей з порушенням інтелектом.

Практично:

1. Записати нові терміни з даної теми у робочому зошиті.
2. У вигляді таблиці представити класифікацію порушено розумового розвитку в залежності від впливу зовнішніх та внутрішніх чинників.
3. Розписати принципи корекції психічного розвитку дітей з порушенням інтелектом.

4. Список рекомендованої літератури:

Основна: 1,5,8,14,17,24,31,32,33,38,42

Додаткова: 58,59,60,66,67,68,71,73,74,75,76

Тема 4. ЛЕКЦІЯ. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ

План:

1. Порушення емоційно-вольової сфери та її прояви.
2. Недорозвиток емоційно-вольової сфери як наслідок порушення регулюючої функції кори головного мозку
3. Синдром гіперактивності з дефіцитом уваги, критерії проявів.
4. Психолого-педагогічні особливості дітей з гіперактивністю
5. Напрямки корекційної роботи та корекційні прийоми з дітьми з порушенням емоційно-вольової сфери

Анотація лекції

Порушення емоційно-вольової сфери – це вид дизонтогенезу, який передбачає зміни щодо сприйняття зовнішніх та внутрішніх впливів та ставлення до навколишнього світу.

Говорячи про порушення емоційно-вольової сфери потрібно мати на увазі, що вони характерні не лише для дітей з порушенням психофізичного розвитку, але часто зустрічаються і в дітей із збереженим інтелектом, що відбивається на поведінці дітей, які перебувають у загальноосвітніх закладах.

Серед порушень емоційно-вольової сфери найбільш часто зустрічається синдром гіперактивності з дефіцитом уваги. Він проявляється неслухняністю, негативним відношенням до однолітків, непосидючістю, порушеннями уваги і за міжнародною класифікацією хвороб 10-го перегляду трактується як синдром гіперактивності з дефіцитом уваги, мінімальна мозкова дисфункція, гіперкінетичні розлади. Діти з таким діагнозом створюють педагогічному персоналу неподобства і таким чином бажання позбутися такої дитини. Вони часто пропонують батькам перевести дитину до іншого навчального закладу. В той же час, батьки намагаються створити своїй дитині якомога кращі умови, що викликає незадоволення вчителів.

Синдром гіперактивності з дефіцитом уваги проявляється тріадою симптомів, це : неухважність, гіперактивність та імпульсивність.

Такі діти на першому році життя проявляють інтенсивний інтелектуальний та фізичний розвиток. Але це лише на початку. Згодом ці діти можуть навіть відставати у розвитку, або не виділятися серед однолітків.

Діти з даним синдромом потребують індивідуального та диференційованого підходів, особливого педагогічного такту та уваги. Вони часто самі страждають від свого діагнозу.

Порушення емоційно-вольової сфери негативно позначається на пізнавальній діяльності дітей, що пояснюється дефіцитом уваги та розсіяністю дитини. корекційна робота повинна бути спрямована на усунення порушень і потребує не лише психолого-педагогічного, але й медичного супроводу.

Практична робота № 4

Тема: Особливості навчання дітей з порушенням емоційно-вольової сфери

Контрольні питання:

1. Порушення емоційно-вольової сфери та їх прояви
2. Причини розладів емоційно-вольової сфери
3. Прояви синдрому гіперактивності з дефіцитом уваги
4. Поняття аутизму та його прояви
5. Корекційна робота з дітьми з синдромом гіперактивності з дефіцитом уваги, спрямована на подолання порушень
6. Напрями корекційної роботи з дітьми з аутизмом.

Практично:

1. Визначити причини емоційно-вольових порушень і записати у зошит у вигляді таблиці.
2. Виписати основні прояви синдрому гіперактивності з дефіцитом уваги.
3. Записати у зошит нові терміни з даної теми
4. Означити напрямки корекційної роботи з дітьми з аутизмом.

Список рекомендованої літератури:**Основна: 2,38,50,51****Додаткова: 54,55,56,58,59,60,75,78**

ТЕМА 5. ЛЕКЦІЯ. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ

План:

1. Складність порушення функції зору.
2. Причини шкільної неуспішності дітей з порушенням зору:
3. Корекційна робота з дітьми, які мають порушення зору
4. Засоби корекції при роботі з дітьми, які мають порушення зору

Анотація лекції

Зоровий аналізатор відіграє надзвичайну роль у житті людини. Через нього сприймається біля 80 % усієї інформації, тому порушення зору викликають порушення життєдіяльності людини. Відповідно до ступеня порушення функції зорового аналізатора дітей поділяють на сліпих та слабозорих.

Сліпотою вважається стан, що характеризується абсолютною втратою зору тимчасово або назавжди.

Слабозорість це – зниження гостроти зору або значне порушення інших зорових функцій (наприклад, значне звуження полів зору), або прогресуюче захворювання.

Закономірності розвитку є однаковими для дитини зрячої та дитини з порушеним зором. Як в усіх інших в цих дітей головними складовими розвитку є мотиви, потреби, розробляються життєві плани, ставлення, існує самосвідомість.

Діти з порушеннями зору мають обмеження своїх потреб у пізнавальній діяльності, в їх активності щодо пізнання. Діти не мають належної мотивації до здійснення дій та опанування новою діяльністю. В той же час в них зберігається природне прагнення особистості до самостійності, незалежності, повноцінності. Але це стосується осіб з сильною вольовою сферою. Вони швидко пристосовуються до своїх відхилень, в той час як діти слабкі намагаються уникати труднощів, переживають свої проблеми на

відміну від інших пасивно. Згодом формується в таких дітей стан відчуття неповноцінності, що залежить від стану порушення зорової функції. В таких дітей спостерігається невротична поведінка, небажані реакції на реальні події та завищена самооцінка. Діти з порушеним зором мають знижені вольові зусилля щодо подолання проблем у будь-якій діяльності. Тому у корекційних педагогів та психологів постає питання створення позитивного настрою та налаштування дітей до самостійної активної діяльності.

Стан зорової функції позначається на всьому психічному розвитку дитини і подолання проблем соціалізації та проблем, які виникають у зв'язку з порушеним зором потрібно здійснювати шляхом корекційного впливу відповідно до ступеня порушення зорової функції. Корекційні педагоги повинні працювати у тісному зв'язку з батьками дитини з порушеним зором і робота повинна здійснюватися з реалізацією подолання вторинних порушень, формування особистості дитини та забезпечення соціальної адаптації.

Практична робота № 5

Тема: Особливості навчання дітей з порушеним зором

Контрольні питання:

7. Поняття сліпота та слабозорість.
8. Що таке гострота зору?
9. Причини слабкої соціальної адаптованості дітей з порушеним зором.
10. Вплив дефекту зору на пізнавальну сферу дітей з зоровою депривацією.
11. Причини шкільної неуспішності дітей з порушеним зором.
12. Напрями корекційної роботи з дітьми з порушеним зором.

Практично:

1. Виписати нові терміни з теми «Особливості навчання дітей з порушеним зором».
2. Скласти таблицю захворювань порушень зору.
3. Представити заняття, яких потребують слабозорі учні.
4. Представити методи сприйняття довкілля дітьми з порушеним зором у вигляді таблиці або схеми.

Список рекомендованої літератури:

Основна: 16,18,19,20,21,38,40,45

Додаткова: 52,57,58,59,60,72,75

Робота вчителя з дітьми з порушенням сенсорних систем та опорно-рухового апарату в умовах інклюзивного простору

ТЕМА 6. ЛЕКЦІЯ. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ

План:

1. Складність порушення слухової функції
2. Специфічні помилки дітей з порушенням слуху під час навчання:
3. Корекційні прийоми при роботі з дітьми, які мають порушення слуху

Анотація лекції

Можливість чути здійснюється за допомогою слухового аналізатора. Порушення слуху поділяються на вроджені та набуті. Серед них виділяють туговухість, пізнооглухлість та глухоту. Туговухість – це часткова недостатність слуху, як правило спостерігається після стану сформованого мовлення, причиною якого може бути порушення нейродинаміки проведення звуку або виробнича травма. Туговухість поділяється на нейросенсорну, кондуктивну та змішану. Пізнооглухлість виникає в результаті дії зовнішніх факторів та порушення кровопостачання органу слуху. Глухота може бути вродженою або набутою.

Причини порушень слуху поділяються на зовнішні та внутрішні. Серед зовнішніх виділяють інфекційні захворювання, вживання антибіотиків та гормональних препаратів, запальні процеси середнього вуха тощо. Внутрішні – це, як правило, спадкові порушення.

Слухова сенсорна депривація впливає на перебіг усього психічного розвитку. Це порушення мовлення, оскільки мовлення формується за наслідуванням, чого немає при втраті слуху, пізнавальна діяльність страждає через переважання наочно-зорових форм пізнання, так як відсутнє словесно-логічне.

Дитина з туговухістю повільно накопичує словниковий запас, тому він в дітей з вадою є обмеженим, а мовлення визначається великою кількістю помилок, що часто пов'язано з нерозумінням значення слів н слабчуючою дитиною

Корекційна робота має бути спрямована на увагу дитини, на взаємодію з педагогом (постійно бачити обличчя того, хто говорить), на подолання

вторинних порушень, які викликані первинним дефектом.

Практична робота № 6

Тема: Особливості навчання дітей з порушеною слуховою функцією

Контрольні питання:

1. Поняття глухоти, туговухості, пізнооглухості
2. Причини порушення слуху.
3. Вплив дефекту слуху на пізнавальну діяльність дітей.
4. Які специфічні помилки зустрічаються під час навчання в дітей з порушеною слуховою функцією?
5. Корекційні прийоми, які застосовуються з метою розвитку пізнавальної діяльності дітей з слуховою депривацією.

Практично:

1. Виписати нові терміни з зазначеної теми.
2. Визначити ступені порушення слуху та надати їх характеристики за категоріями.
3. Виписати причини туговухості і глухоти.
4. Ступені туговухості, їх характеристика та проблеми у пізнавальній діяльності під час навчання.
5. Виписати корекційні прийоми навчання дітей з порушеним слухом.

Список рекомендованої літератури:

Основна: 11,12,13,34,35,38,44,48,49

Додаткова: 58,59,60,62,63,75,80

ТЕМА 7. ЛЕКЦІЯ. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ

План:

1. Загальні відомості про порушення мовлення
2. Прояви порушення мовлення
3. Корекційні прийоми при роботі з дітьми, які мають порушення мовлення

Анотація лекції

Порушення мовлення – це відхилення від мовленнєвої норми, яка є прийнятною у певному середовищі. Зазвичай порушення мовлення зумовлені розладами психофізіологічних механізмів мовленнєвої діяльності

дитини.

Як і причинами іншої патології, причинами порушень мовленнєвого розвитку з зовнішні та внутрішні фактори впливу. До зовнішніх факторів відносимо соматичні захворювання, травми першого року життя, недостатність спілкування у сім'ї, психотравмуючі фактори. До внутрішніх причин належать інтоксикації матері під час вагітності, несумісність крові за резус-фактором, асфіксія дитини під час пологів тощо.

Порушення мовлення накладають відбиток на весь психічний розвиток дитини. Їх, як правило, потрібно поділяти з точки зору підходу до корекції, це значить, що має бути клініко-психологічний та психолого-педагогічний підходи з метою правильної діагностики та корекційного впливу.

Мовлення дитини часто пов'язано з не сформованістю фонематичного слуху, що впливає на формування вимови. Загальний недорозвиток мовлення включає в себе як звукову, так і смислову сторони мовлення. Після правильної діагностики, корекційна робота повинна спрямовуватися як на порушення слухового сприймання, так і на розвиток мовленнєвої діяльності з активізацією розвитку активного словникового запасу.

Практична робота 7

Тема: Особливості організації навчання дітей з мовленнєвими порушеннями

Контрольні питання:

1. Порушення мовлення, дати визначення
2. Умови формування нормального мовлення:
3. Характеристика порушень мовлення у дітей
4. Основні причини порушень мовлення
5. Групи дітей із заїканням.
6. Прояви порушень мовлення
7. Корекційні прийоми при порушенні мовлення

Практично:

1. У вигляді таблиці представити корекцію наступних порушень мовлення:

Алалія – відсутність або недорозвиток мовлення внаслідок органічного ураження мовленнєвих зон кори головного мозку;

Афазія — повна або часткова втрата мовлення, обумовлена локальними пошкодженнями головного мозку.

2. Порушення писемного мовлення та корекційні прийоми, які застосовуються при цих порушеннях. :

Дислексія (алексія) – часткове (повне) порушення процесів читання.

Дисграфія (аграфія) – часткове (повне) порушення процесів письма.

Список рекомендованої літератури:

Основна: 2,4,15,23,25,26,27,28,38,46

Додаткова: 58,59,60,69,75,77

ТЕМА 8. ЛЕКЦІЯ. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ

План:

1. Поняття «дитячий церебральний параліч»
2. Особливості дітей з дитячим церебральним паралічем
3. Основні показники порушення розвитку при дитячому церебральному паралічі
4. Корекційні прийоми при роботі з дітьми, які застосовують при діагнозі «дитячий церебральний параліч».

Анотація лекції

ДЦП – група захворювань різної етіології, що виникають у пренатальному та ранньому дитячому віці, які характеризуються центральними парезами, паралічами, гіперкінезами та психічними порушеннями.

Причиною їх можуть бути:

- токсикози вагітності;
- травми живота;
- інфекції, інтоксикації матері під час вагітності;
- асфіксія плода;
- пологові травми тощо.

Можливий розвиток ДЦП при енцефалітах, черепно-мозкових травмах, гемолітичній хворобі та внаслідок резус-конфлікту матері та плода тощо.

Симптоматика залежить від своєрідності, розмірів, кількості та локалізації вогнищ ураження головного мозку.

Розрізнять 4 основні клінічні форми ДЦП:

- 1) диплегічна;
- 2) геміплегічна;
- 3) гіперкінетична;
- 4) мозочкова.

ДЦП характеризується не лише руховими порушеннями. Серед порушень зустрічаємо затримку психічного розвитку, порушення мовлення, слуху, зору.

Важкість вираженості розладів залежить від клінічної форми ДЦП. Дехто з дітей може пересуватися самостійно, а дехто потребує весь час додаткової сторонньої допомоги. Це діти, які відірвані від суспільства і

комунікація їх відбувається, як правило, лише в сім'ї, що обмежує їх спілкування з ровесниками та іншими людьми, впливаючи на соціалізацію цих дітей. Ізольованість накладає відбиток і на емоційно-вольову сферу дітей, яка проявляється у надмірній чутливості до усіх подразників та підвищеній збудливості дитини, порушенні емоційно-вольової сфери. У зв'язку з проблемами моторики відзначаються проблеми у інтелектуальній сфері та мовленні, які зазнають дизгармонійності.

Можливості пізнавальної діяльності таких дітей обмежені за рахунок порушень у головному мозку та обмеження інтелектуального, мовленнєвого розвитку та спілкування.

Корекційну роботу необхідно направляти у двох напрямках: медичному та психолого-педагогічному. Так, медичний напрям повинен дбати про стан здоров'я та усувати медичну складову порушення розвитку, а психолого-педагогічний має бути спрямований на розвиток психомоторики, вищих психічних функцій та мовленнєвого розвитку.

Практична робота 8

Тема: Особливості організації навчання дітей з дитячим церебральним паралічем

Контрольні питання:

8. Сутність поняття ДЦП.
9. Причини ДЦП.
10. Стан вищих психічних функцій в дітей з ДЦП.
11. Ускладнення ДЦП.
12. Відображення вторинних порушень на розвитку дітей з ДЦП.
13. Найбільш характерні ознаки ДЦП.
14. Лікувальні та корекційні заходи у роботі з дітьми з ДЦП.

Практично:

1. Термінологію з теми записати у зошит.
2. Форми ДЦП представити у вигляді таблиці з зазначенням найбільш виражених порушень та засобів їх лікування та корекції.
3. Зазначити способи корекції пізнавальної діяльності дітей з ДЦП.
4. У зошит записати нові терміни з зазначеної групи патології

Список рекомендованої літератури:

Основна: 1,2,29,30,34,38,48,50,51

Додаткова: 58,59,60,72,74,75,78

4.ПИТАННЯ ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Поняття «діти з порушенням психофізичного розвитку». Екзогенні та ендогенні причини порушень психофізичного розвитку.
2. Нейрофізіологічні основи порушень розвитку.
3. Вчені дефектологи та психологи про загальну концепцію аномального розвитку. Вклад Л.С.Виготського у питання порушеного розвитку у дітей. Класифікація порушень розвитку
4. Категорії дітей з порушеним дизонтогенезом.
5. Категорії дітей з порушеним розвитком. Первинний дефект розвитку та вторинні порушення.
6. Визначення поняття «затримка психічного розвитку» або «діти з труднощами у навчанні». Форми ЗПР та їх характеристика. Особливості перебігу кожної форми.
7. Пізнавальна діяльність дітей з ЗПР: стан розвитку уваги, сприйняття, пам'яті, мислення, мовленнєвої діяльності.
8. Характеристика форм затримки психічного розвитку.
9. Основні завдання корекційного навчання дітей з ЗПР і форми організації, види робіт.
10. Корекційні завдання та прийоми роботи вчителя інклюзивного класу з дітьми з ЗПР.
11. Визначення поняття «порушення розумового розвитку». Причини порушень розумового розвитку та прояви порушень.
12. Поняття «олігофренія» та «деменція». Класифікація розумової відсталості за Міжнародною класифікацією хвороб 10-го перегляду.
13. Ступені розумової відсталості. Характеристика особливостей пізнавальної діяльності дітей з ПРР
14. Прийоми корекції різних форм порушення розумового розвитку.
15. Корекція вищих психічних функцій та психічних процесів в дітей з ПРР.
16. Порушення емоційно-вольової сфери як своєрідний вид дизонтогенезу. Прояви порушень емоційно-вольової сфери та їх особливості.
17. Причини порушень емоційно-вольової сфери.
18. Умови виникнення порушень емоційно-вольової сфери. Недорозвиток емоційно-вольової сфери внаслідок недостатньо регулюючої функції кори головного мозку: гіперактивність с дефіцитом уваги, мінімальна мозкова дисфункція, гіперкінетичні розлади.
19. Основні прояви порушень. Критерій синдрому гіперактивності с дефіцитом уваги, його прояви. Поняття «гіперактивність», «гіперімпульсивність».
20. Психолого-педагогічна характеристика дітей з гіперактивністю. Напрямки корекційної роботи з дітьми, які мають порушення емоційно-вольової сфери.

21. Причини порушень емоційно-вольової сфери.
22. Корекційні прийоми під час роботи з дітьми, які мають порушення емоційно-вольової сфери. Робота з дітьми з аутичним спектром проявів.
23. Складність порушення зорової функції. Поняття «сліпота» та «слабозорість». Гострота зору та розлади зорової функції.
24. Причини виникнення зорових порушень та їх наслідки. Пізнавальна діяльність дітей з порушенням зору.
25. Причини шкільної неуспішності дітей з порушенням зору.
26. Корекційна робота з дітьми, які мають порушення зору.
27. Порушення органа зору: міопія, гіперметропія, астигматизм.
28. Зорове сприймання при різних захворюваннях очей та корекційні прийоми з їх подолання та корекції.
29. Складність порушення слухової функції. Поняття «глухота», «туговухість», «пізнооглухлість». Причини порушення слухової функції.
30. Вплив порушень слуху на психічний розвиток дитини. Пізнавальна діяльність дітей з слуховою сенсорною деравацією.
31. Специфічні помилки дітей з порушеним слухом під час навчання.
32. Корекційні прийоми, які використовуються педагогом загальноосвітнього навчального закладу для спілкування та корекції порушень слуху.
33. Сутність поняття «дитячий церебральний параліч». Причини рухових порушень: вроджені патології та набуті захворювання.
34. Наслідки патологічного розвитку.
35. Характеристика дітей з ДЦП. Вплив рухових порушень на розвиток пізнавальної функції.
36. Вторинні порушення при ДЦП: порушення мовлення, слуху, зору, перцептивних функцій та емоційно-вольової сфери.
37. Показники розвитку, які має враховувати педагог загальноосвітнього навчального закладу.
38. Корекційні прийоми під час роботи з дітьми з ДЦП.
39. Загальні відомості про порушення мовлення. Умови формування нормальної мовленнєвої діяльності.
40. Основні причини порушення мовлення. Порушення зовнішнього оформлення вимовної сторони мовлення.
41. Порушення тембру голосу та звуковимови
42. Характеристика темпо-ритмічної сторони мовлення. Групи дітей з заїкуванням.
43. Системні порушення мовлення.
44. Прояви мовленнєвих порушень.
45. Корекційні прийоми при роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями.

Оцінювання здобувача на заліку проводиться відповідно до Положення про «Порядок оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в Херсонському державному університеті» (літ. 16)

5. Список рекомендованої літератури:

Основна:

1. Боряк О., Косенко Ю. Альтернативна комунікація як засіб розвитку мовленнєвої діяльності дітей із комплексними порушеннями. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 35, том 1, 2021. С. 264-270. Режим доступу: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/35_2021/part_1/43.pdf
2. Жук В.В., Федоренко О.Ф., Литвинова В.В., Литовченко С.В. *Стежки у світ: навчально-наочний посібник для роботи з дошкільниками з порушенням слуху (у 3 книгах)*. Кіровоград.: Імекс ЛТД, 2014. 178 с.
3. Жук В.В., Сушко Т.І. *Розвиток мовлення: навчальний посібник для підготовчого класу ЗО навчальних закладів для дітей зі зниженим слухом*. К.: Наш час, 2013. 120 с.
4. Жукова В., Таранченко О., Литовченко С. *Дитина з порушенням слуху*. К.: Літера ЛЛТД, 2019. 56 с. (Серія інклюзивне навчання).
5. Калмикова Л.О. *Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: навч.-метод. посіб.* Київ: Слово, 2016. 384 с.
6. Костенко Т., Гудим І. *Навчання дітей з порушенням зору: навчально-методичний посібник*. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 184 с.
7. Костенко Т. *Учні початкових класів із порушенням зору: навчання та розвиток: навчально-методичний посібник*. Харків, Вид-во «Ранок», 2020. 128 с.
8. *Логопедія: Підручник, друге видання перероблене та доповнене*. / За ред. М.К. Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово». 2010. 672 с.
9. Мартинчук, О.В., Маруненко, І.М., Луцько, К.В., Таран, О.П., Мельніченко, Т.В., & Єжова, Т.Є. (2017). *Спеціальна педагогіка: навчальний посібник*. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/23200/>
10. Марченко І. С. Дудка О. О. *Особливості комунікативного розвитку дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення*. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19*. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2015. Вип. 29. С. 60-66. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2015_29_13
11. Мартиненко І. В. *До проблеми порушень комунікації у дітей із тяжкими порушеннями мовлення*. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19*. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2010. № 16. С. 288-291. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2010_16_77

12. Мартиненко І. В. Особливості комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення : монографія. К.: ДІА, 2016. 304 с. Режим доступу: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/30095/Martynenko_monogra_fy.pdf?sequence=1

13. Марченко І. С. Засулько І. О. Науково-теоретичні основи проблеми комунікативного розвитку дітей із алалією. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19*. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2017. Вип. 33. С. 36-42. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2017_33_9

14. Марченко І. С. Педагогічні технології комунікативного розвитку дітей із тяжкими порушеннями мовлення (логопедична робота): Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. К.: ДІА, 2016. 148 с.

15. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / С.П.Миронова. Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. – 164 с.

Режим доступу:

<http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/3004/Myronova-S.P.-Pedagogika-inkliuzivnoi-osvity.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

15. Особливості навчання дітей з ООП. <https://naurok.com.ua/rekomendacii-oseblovosti-navchannya-ditey-z-ooop-246657.html>

16. Порядок оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в Херсонському державному університеті (наказ від 07.09.2020.№ 803-Д, зі змінами і доповненнями наказ від 08.09.2021 № 890-Д).

17. Путівник для батьків дітей з ООП: навчально-методичний посібник у 9 книгах (інклюзія)/ за заг.ред. Колупаєвої А.А.К.:ТОВ ВПЦ «Літопис-XX», 2010.

18. Семизорова І. Організація корекційно-розвиткової роботи з дітьми з ЗПР в ЗДО. Молодша група. К : Мандрівець, 2020.88 с.

19. Синьова Є. ГІ. Тифлопсихологія : підручник. К. : Знання, 2008. 365 с.

20. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 224 с.

21. Федоренко С. Е. Тифлодидактика : навчальний посібник для студентів ВНЗ. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 144 с.

22. Чайка М. С., Усатенко Г. В., Кривоногова О. В. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами: Навчально-методичний посібник. К.: ФОП Усатенко Г. В., 2021. 80с. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkliuzivne-navchannya/2022/02/22/Navch-metod.posibnyk.Teoriya.ta.praktyka.vykoryst.altern.komunik.dlya.osib.z.OOP.22.02.22.pdf>

23. Шевців З. Основи інклюзивної педагогіки : підручник. Київ : ЦУЛ, 2017. 248 с.

24.Шевченко В.М. Методичні рекомендації з фізичного розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями слуху. Кіровоград: Імекс ЛТД, 2014. 128 с.

25.Шульженко Д.І. Освітньо-психологічна інтеграція (інклюзія) дітей із аутизмом : монографія. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, вид-во Хортицької національної академії, 2017. 444 с.

Додаткова:

26.Калашник В. Співпереживання – основа взаємодії при аутизмі : формування раннього афективного досвіду дітей. *Дефектолог.* 2019. №4. С. 4–9. Бібліогр. в кінці ст.

27.Калина Л. Діти з порушеннями психофізичного розвитку : корекційно-розвивальні заняття з дітьми (6-8 років) *Психолог.* 2018. №17–18. С. 78–95 : ілюстр. Бібліогр. в кінці ст.

28.Козлова А. Рецепти арт-терапії : специфіка терапевтичного впливу. *Психолог.* 2019. № 2. С. 4–11. Бібліогр. в кінці ст.

29.Клопота Є. А.,Клопота О. А. Соціально-психологічний супровід професійного становлення осіб з глибокими порушеннями зору Право для безоплатного розміщення підручника в мережі Інтернет має Міністерство освіти і науки України та Інститут модернізації змісту освіти <https://imzo.gov.ua>. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць.* 2013. № 1 (3). С. 76–80 <http://mon.gov.ua/>

30.Методичні рекомендації вчителям загальноосвітніх навчальних закладів щодо організації роботи з дітьми з особливими освітніми потребами –Суми: РВВ СОШПО, 2013. – 64 с.

31.Проект ОПП Спеціальна освіта (Тифлопедагогіка. Сурдопедагогіка) другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка ЗАТВЕРДЖЕНО вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка,2021. Режим доступу: orp_mag_t-s-2021_proekt_d60d8

32.Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навч. метод. посіб. / за заг. ред. Колупаєвої А.А. К.: ТОВ ВПЦ «Літопис ХХ». 2010. (Серія «Інклюзивна освіта»: у 9 книгах).

33.Сергеєва В. Спілкування у дошкільному віці та особливості його розвитку у дітей з інтелектуальними порушеннями. *Педагогічний часопис Волині.* 2016. № 1. С. 123-128.

34.Силабус освітньої компоненти. Організація логопедичної допомоги. ХДУ, Херсон, 2020 (укладач Ільїна Н.В.)

35.Сичевська В. Арт-терапія : з розумово відсталими дітьми в закладі дошкільної освіти компенсаторного типу. *Дефектолог.* 2018. № 11. – С. 44–49. Бібліогр. в кінці ст.

36.Ткач, О.М. (2020). Логопедична робота з дітьми дошкільного віку після кохлеарної імплантації. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки), (16), 245-254. <https://doi.org/10.32626/2413-2578.2020-16.245-254>

37. Тишковець О. Психоемоційні розлади в дітей із СДУГ : причини, діагностика, терапія. *Дефектолог.* 2019. № 4. С. 10–16. Бібліогр. в кінці ст.

38. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови* : науково-методичний збірник. Вип. 12 / [редкол.: В. В. Засенко, А. А. Колупаєва, Т. П. Вісковатова та ін. ; за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєва] ; НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. Київ, 2017. 184 с

39. Шевченко, В. М. (2021). Реабілітація дітей з порушеннями слуху в Україні на сучасному етапі *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3(2), 1-6. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-8-1>

40. Порядок оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в Херсонському державному університеті (наказ від 07.09.2020. № 803-Д). , зі змінами і доповненнями наказ від 08.09.2021 № 890-Д).

41. Прядко Л.О., Фурман О.О. Методичні рекомендації вчителям загальноосвітніх навчальних закладів щодо організації роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Суми: РВВ СОІППО, 2013. 64 с.

42. Збірка навчальних програм другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальностями 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, 016 Спеціальна освіта/ Цюпак І.М., Устимова О.В., Голінська Т.М., Казаннікова О.В., Горлова А.В., Федяєва В.Л., Щербина В.Ю., Валуська І.В., Раєвською І.М., Борисенко Н.М., Сугейко Л.Г., Денисенко В.В., Яковлева С.Д., Кабельнікова Н.В., Ільїна Н.В., Образцова О.М., Полєвікова О.Б., Владимірова А.Л, Гриценко І.В. Херсон: Педагогічний факультет, 2021. 107 с.

<https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%9D%D0%9C%D0%A0%20%D0%9F%D0%94%20%D0%BD%D0%B0%2020-21%D0%BD.%D1%80.pdf?id=8d931025-d676-4f69-9ca3-4c033cd5b2d4>

43. Особливості навчання дітей з ООП. <https://naurok.com.ua/rekomendaci-osoblivosti-navchannya-ditey-z-ooop-246657.html>

44. 016 Спеціальна освіта. Міністерство освіти і науки України (стандарт). Режим дрступу: <https://mon.gov.ua> vischa osvita 2021/01/12

ДОДАТКИ

Додаток ТЕЗАУРУС

Абілітація (англ. ability - здатність) - комплекс (система) психолого-педагогічних заходів раннього втручання у процес розвитку дитини з вираженим дефектом з метою забезпечення максимально можливої її пристосованості до зовнішніх умов існування з урахуванням індивідуальних особливостей дитини та специфіки порушень.

Анамнез (гр. anamnesis - спогад) - сукупність відомостей (про умови життя людини, про попередні події та ін), одержуваних в ході обстеження від самого обстежуваного і (або) обізнаних осіб; А. використовується для встановлення діагнозу, прогнозу захворювання та вибору корекційних заходів.

Астенічний синдром (гр. astheneia - слабкість) - тимчасові стани, зумовлені різними факторами (соматичними інфекціями, травмами, психогенними травмами), при яких відзначається порушення інтелектуальної діяльності, швидка стомлюваність, нервові виснаження, головні болі та ін.

Астигматизм — це дефект зору, пов'язаний із порушенням форми кришталика або рогівки

Алалія – відсутність або недорозвиток мовлення внаслідок органічного ураження мовленнєвих зон кори головного мозку;

Афазія — повна або часткова втрата мовлення, обумовлена локальними пошкодженнями головного мозку.

Афект (лат. affectus - душевне хвилювання, пристрасть) - сильне і короточасне нервово-психічне збудження, що виникає раптово за травмуючих обставин. У стані А. контролююча діяльність кори головного мозку дещо послаблюється. А. супроводжується вираженими вегетативними проявами (збліднення або почервонінням, звуженням або розширенням зіниць, тремтінням губ і кінцівок та ін.).

Вербальні (словесні) методичні прийоми навчання, методичні прийоми, в основі яких лежить слово, що виконує функцію провідного засобу збереження і передавання інформації, джерела знань і компоненти пізнавального процесу

Виховання - передача досвіду суспільних стосунків і формування духовної сфери особистості. Використовується як у широкому (соціальному, педагогічному), так і вузькому розумінні.

Вищі психічні функції - (ВПФ) — поняття, запропоноване Л. С. Виготським. Об'єднує форми та види пізнавальних процесів, притаманні саме людині, це довільні та опосередковані форми сприйняття, уваги, пам'яті, уяви, мислення і мови (письма).

Виховання дітей з порушеннями розвитку - цілеспрямований процес формування особистості, що не охоплює освіту та навчання, але здійснюється в органічній єдності з ними. В. – одне з основних понять спеціальної педагогіки, правильне виховання дитини з тим чи іншим порушенням у розвитку має велике значення для загального розвитку, включення до дитячого колективу та подальшого входження у життя суспільства, сприяє всебічному розвитку та формуванню її особистості.

Види освіти — загальна, політехнічна, професійна. Види розвитку людини — біологічний (фізичний), психічний, соціальний.

Гігієна навчально-виховної роботи - система науково обґрунтованих правил організації навчально-виховного процесу з урахуванням необхідних санітарних вимог.

Гідроцефалія - збільшення шлуночків і субарахноїдальних просторів головного мозку як наслідок накопичення в них спинномозкової рідини. навколишнього природного і соціального середовища; виховання у молоді почуттів гуманізму, милосердя, доброчинності.

Гіперметропія (далекозорість) — порушення зору, за якого людина добре бачить предмети вдалині і при цьому зазнає труднощів зі сприйманням предметів, розташованих поблизу.

Гострота зору – здатність ока розрізняти дві точки, що світяться, як окремі при мінімальній відстані між ними.

Деменція (лат. dementia — безумство) — синдром стійкого порушення когнітивних функцій внаслідок органічного ураження мозку.

Демонстрація — метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх натуральному вигляді, динаміці.

Діти з порушеним розвитком - діти, у яких внаслідок вродженої недостатності або придбаного органічного ураження сенсорних органів, опорно-рухового апарату або центральної нервової системи є відхилення від нормативного розвитку психічних функцій.

Дидактична гра - гра, що навчає та має істотні ознаки: чітко поставлену дидактичну мету та відповідні їй, обґрунтовані й визначені заздалегідь результати.

Дисграфія – нездатність оволодіти письмом та навчитись читати за нормального розвитку дитини,

Дизартрія – порушення вимовної сторони мовлення, обумовлене недостатньою іннервацією мовленнєвого апарату.

Дислалія – порушення вимовної сторони мовлення при нормальному слухові і збереженій іннервації мовленнєвого апарату. Проявляється у викривленій вимові звуків, замінах звуків чи у змішуванні звуків.

Дитячий церебральний параліч (ДЦП) – непрогресуюче захворювання головного мозку, яке вражає ті його ділянки, які відповідають за рухливість і положення тіла, і виникає на ранніх етапах розвитку головного мозку.

Зайкання – порушення темпо-ритмічної організації мовлення, викликане судомним станом м'язів артикуляційного апарату.

Затримка психічного розвитку (ЗПР) – порушення нормального темпу психічного розвитку, коли окремі психічні функції (пам'ять, увага, мислення, емоційно-вольова сфера) відстають у своєму розвитку від прийнятих психологічних норм для даного віку. ЗПР як психолого-педагогічний діагноз ставиться тільки в дошкільному та молодшому шкільному віці; якщо до закінчення цього періоду залишаються ознаки недорозвинення психічних функцій, то йдеться вже про розумову відсталість

Здоров'язбережувальна компетентність - здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей

Знання — ідеальне вираження в знаковій формі об'єктивних властивостей і зв'язків світу природного і людського; результат відображення навколишньої дійсності.

Інтегрована форма навчання і виховання дітей із вадами зору передбачає комплексну спеціальну педагогічну допомогу, медико-психологічний супровід, використання спеціальних допоміжних засобів для дітей та методичну допомогу батькам і педагогам загальноосвітніх масових закладів.

Інтелект – сукупність всіх пізнавальних функцій та процесів індивіда.

Інклюзія— це політика й процес, що дає можливість всім дітям брати участь у всіх програмах. Головний принцип інклюзії: «Рівні можливості для кожного*».

Інтенсифікація навчального процесу (від фр. intensification (intensio) — напруження) — активізація розумових можливостей особистості для досягнення бажаних результатів.

Інклюзивна освіта- це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, і передбачає навчання дитини з особливостями психофізичного розвитку в умовах загальноосвітнього закладу.

Інтеграція-вироблення різних норм спільного навчання. Наявність інтеграційних тенденцій у зміст спеціальної освіти, у методах та системі навчальних закладів.

Компенсація (лат. compensare – відшкодувати, врівноважувати) – відшкодування недорозвинених чи порушених функцій шляхом використання збережених чи перебудови порушених функцій. При компенсації функцій можливе залучення нових нервових структур, які раніше не брали участь у їх здійсненні.

Корекційно спрямованим є процес навчання, в якому в якості основних застосовуються спеціальні педагогічні прийоми, які впливають на виправлення властивих учням недоліків і сприяють їхньому інтелектуальному, фізичному розвитку, становленню особистості.

Класифікація методів - класифікація, що передбачає групування методів навчання залежно від джерел інформації, логіки мислення, рівня самостійності в процесі пізнання.

Корекційна робота – система педагогічних заходів, спрямованих на поліпшення стану, подолання наявних порушень і розвиток інтелектуальних, фізичних, мовленнєвих, сенсорних можливостей особистості особливих дітей та підлітків.

Компетентність - набуте визначеною мірою володіння певною компетенцією, що ґрунтується на об'єктивних можливостях учня та його особистісному ставленні до такої компетенції.

Компетентнісний підхід - спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності.

Компетенція - сукупність знань, умінь, навичок і досвіду їхнього застосування учнем у практичній діяльності.

Мікроцефалія - це стан при якому дитина народжується з маленькою головою або голова перестає зростати після народження

Мінімальна мозкова дисфункція - це непрогресуючі когнітивні, мовні та рухові порушення внаслідок різних за етіологією захворювань.

Міопія — це аномалія рефракції ока, за якої головний фокус оптичної системи розташований між сітківкою і кришталиком.

Навчання дистанційне — сучасна освітня технологія з використанням засобів передачі навчально-методичної інформації на відстані (телефони, телебачення, комп'ютери, супутниковий зв'язок та ін.).

Натальна патологія - пошкодження при пологах (неправильне накладення щипців, асфіксія, клінічна смерть) і постнатальну - несприятливі дії після народження

Олігофренія – це не хвороба, а стан дитини, при якому спостерігається стійке недорозвинення всієї її психіки.

Оптимізація процесу навчання (від лат. optimus — найкращий, найзручніший) — процес створення найбільш сприятливих умов (добір методів, засобів навчання, забезпечення санітарно-гігієнічних умов, емоційних чинників тощо) для отримання бажаних результатів без додаткових витрат часу і фізичних зусиль.

Освіта позашкільна — складові системи освіти, спрямовані на забезпечення потреб людини у задоволенні інтересів та схильностей, здобуття дітьми додаткових знань, умінь та навичок, розвиток інтелектуальних потенцій.

Особистісно зорієнтований підхід - спрямованість навчально-виховного процесу на взаємодію і плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності у спілкуванні та партнерства у навчанні, забезпечує розвиток академічних, соціокультурних, соціально-психологічних та інших здібностей учнів.

Особлива дитина – це варіант розвитку людини.

Педагогічна занедбаність – це насамперед збіднення та обмеження діяльності, отже, можливості для розвитку.

Психічні процеси – окремі прояви психічної діяльності людини, що умовно виділені в самостійні об'єкти дослідження (відчуття, сприймання, мислення...).

Психічний розвиток – розвиток психічних процесів і психічних якостей особистості у дітей під впливом навчання і виховання.

Психотерапія ігрова – вид психотерапії, при якому гра використовується з лікувальною метою.

План навчальний — нормативний документ, у якому визначено для кожного типу загальноосвітніх навчально-виховних закладів перелік навчальних предметів, порядок їх вивчення за роками, кількість годин на тиждень, відведених для їх вивчення, графік навчального процесу.

Пренатальна патологія - вплив в період внутрішньоутробного розвитку

Позакласна виховна робота — заходи виховного характеру, які здійснюються в загальноосвітніх навчально-виховних закладах під керівництвом учителів-вихователів.

Позаурочна навчальна робота — різні види самостійної навчальної роботи учнів у рамках системи навчання і виховання (домашня навчальна робота, екскурсії, гурткова робота та ін.).

Порушення розумового розвитку – сукупність спадкових, вроджених (олігофренія) або рано набутих (деменція) стійких синдромів загального психічного відставання у розвитку, які проявляються в утрудненні соціальної адаптації головним чином через переважаючий інтелектуальний дефект.

Порушення мовлення – (синоніми: розлади мовлення, мовленнєві порушення, дефекти мовлення, недоліки мовлення, мовленнєва патологія) – відхилення у мові мовця від мовленнєвої норми, прийнятої у певному середовищі, що виявляється у часткових порушеннях (звуковимови, голосу, темпу, ритму тощо) і зумовлені розладами нормального функціонування психофізіологічних механізмів мовленнєвої діяльності.

Порушення емоційно-вольової сфери – це вид дизонтогенезу, який відрізняється від інших видів порушень психофізичного розвитку як з наукової, так і з практичної точки зору.

Резидуально-органічні розлади- ураження центральної нервової системи у формі психоорганічного синдрому

Рефлексія - самоспостереження й аналіз учителем власної діяльності у навчально-виховному процесі.

Слабозорість – виразне зниження гостроти зору або значне порушення інших зорових функцій (наприклад, значне звуження меж поля зору), або прогресуюче захворювання. Проте навіть сильно порушений зір є провідним аналізатором.

Сліпота – зорові відчуття у дітей або зовсім відсутні, або зберігається відчуття світла чи незначний залишковий зір, проте його недостатньо для звичайної життєдіяльності.

Слух - це здатність організму сприймати і диференціювати звуки за допомогою слухового аналізатора. За ступенем виразності та складністю порушення слухової функції поділяються на такі види: **глухота** – глибоке стійке двостороннє порушення слуху, вроджене або набуте у ранньому віці до того, як у дитини сформувалося мовлення; **туговухість** – часткова слухова недостатність з різним ступенем виразності, яка є причиною порушень мовленнєвого розвитку; **пізнооглухість** – втрата слуху після того, як мовлення було сформоване.

Соціалізація-сукупність всіх соціальних процесів, завдяки яким індивід засвоює та відтворює певну систему знань, норм і цінностей, що дозволяють йому функціонувати як повноправний член суспільства, освоюючи соціальні ролі та культурні норми.

Соціальна інтеграція- це пристосування особи з інвалідністю, входження у суспільство, її адаптація до існуючих умов.

Спеціальна педагогіка – одна з галузей педагогіки, яка опікується питаннями освіти осіб з порушеннями фізичного чи психічного розвитку.

Спостереження — метод навчання, який передбачає сприймання певних предметів, явищ, процесів у природному й виробничому середовищі без втручання ззовні у ці явища і процеси.

Уміння — здатність людини свідомо виконувати певну дію на основі знань, готовність застосувати знання у практичній діяльності на засадах свідомості.

Форми навчання (від лат. forma — зовнішність, устрій) — чітко виражена в часі й просторі організація навчальної діяльності учнів, пов'язана з діяльністю вчителя: **групова** — навчання вчителем групи учнів, які перебувають на різних рівнях вікового й розумового розвитку без дотримання розкладу та регламенту; **індивідуальна** — навчання вчителем лише одного учня. Форми роботи класного керівника — індивідуальна, групова, фронтальна, словесна, практична, наочна.

Формування- процес становлення людини як соціальної істоти під впливом багатьох факторів екологічних, соціальних, економічних, психологічних, політичних та ін.

Функціональна система - це взаємоузгоджене об'єднання діяльності різних органів або фізіологічних систем, спрямоване на досягнення корисного для організму пристосування до навколишнього середовища